

УДК 811.111 : 81' 342.9

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТОНАЦІЇ У МОВЛЕННЕВО-МУЗИЧНИХ ТВОРАХ

Валентина МАРЧЕНКО (Київ, Україна)

У статті проаналізовано та систематизовано існуючі у лінгвістиці та музикознавстві підходи до вивчення інтонації мовлення і музики та на основі цього обґрунтовано доцільність використання парадигматичного підґрунтя функціонально-комунікативного підходу з розглядом у його межах фонетичного, соціологічного, когнітивного та психоенергетичного аспектів функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах.

Ключові слова: функціонально-комунікативний підхід, інтонація мовлення, інтонація музики, мовленнєво-музичний твір, мовленнєво-музична комунікація.

In the paper all the approaches towards the study of speech and music intonation present in linguistics and musicology are analyzed and systematized. Thereupon the author substantiates the expediency of using the paradigmatic basis of functional-communicative approach and considering within its framework phonetic, sociological, cognitive, and psychoenergetic aspects of the intonation functioning in speech-and-music works.

Keywords: functional-communicative approach, speech intonation, music intonation, speech-and-music work, speech-and-music communication.

У процесі вивчення специфіки функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах особливого значення набуває питання вибору оптимальної теоретико-методологічної основи дослідження. При цьому цілком очевидно, що вибір певного теоретико-методологічного підґрунтя безумовно повинен базуватися на з'ясуванні сутності, аналізі та систематизації основних положень відомих підходів до вивчення функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах.

Труднощі такої систематизації у контексті започаткованого нами дослідження пов'язані передусім з тим, що, хоча питання взаємодії мовлення і музики неодноразово ставало предметом пильної уваги дослідників різних галузей науки, проте недостатня для вичерпної систематизації кількість праць була присвячена вивченню специфіки функціонування інтонації безпосередньо у мовленнєво-музичних творах. Відтак вважаємо за доцільне під час розгляду теоретичних підходів спиратися на аналіз стану вивчення об'єкта нашого дослідження, яким виступає мовленнєво-музичний твір. При цьому незайве, на нашу думку, розширити також межі поняття «мовленнєво-музичний твір» до певної єдності мовлення і музики. Це, у свою чергу, дасть можливість розширити аспекти розгляду мовленнєво-музичної взаємодії та отримати відповідну картину стану пізнання особливостей мовленнєво-музичної комунікації.

Таким чином **метою** нашого пошуку є обґрунтування оптимальних теоретичних передумов дослідження специфіки функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах.

Огляд теоретичних та експериментальних робіт, присвячених аналізу взаємодії слова і музики, дозволяє переконатися в тому, що виникнення наукового інтересу до питання функціонування мовленнєво-музичних творів та проблеми синтезу слова і музики не є чимось новим. Ще античні філософи наголошували на тому, що поєднання в пісенному творі вербального й музичного компонентів, зокрема ритму, впливає на загальний стан духу людини, на моральну сутність індивіда, спонукає до діяльності, а також слугує способом досягнення внутрішньої гармонії [18].

В епоху Середньовіччя пануюча тривалий час антична космологічна концепція «музики небесних сфер» Піфагора [29: 351] поступається місцем більш реалістичній концепції розвитку музики з інтонації вербального мовлення. При цьому, вивчаючи специфіку мовленнєво-музичної комунікації, більшість вчених [1; 9] проводять паралелі між вербальним та музичним мовленням, фіксуючи їхні певні спільні риси. Так, розмірковуючи над здатністю майстерно проспіваних богословських текстів впливати на людину, Августин «Блаженний» Аврелій у «Сповіді» зауважує, що кожному нашому душевному переживанню притаманні і тільки одному йому властиві певні інтонації у голосі і мовця, і співака [1: 44-46]. Аналізуючи своє власне сприйняття церковних наспівів, він вважає, що почуття та емоції, викликані музичним супроводом, домінують над смислом, вираженим вербальною складовою, над словом, яке є втіленням раціонального, логічного начала. Поряд з цим, у такому переконливому домінуванні мелодійного контуру Августин убачає гріховну оману [1:45]. Тому і не дивно, що занотована музика початку епохи Середньовіччя виглядає одноголосною і ритмічно рівною, що свідчить про те, що супроводжуючий її текст співався в унісон без інструментального супроводу. Цілком імовірно, що однією з причин процесу поступового відмежування слова і музики слід вважати прогресуюче укорінення християнської догматики у світогляді європейців.

Перша спроба виокремлення у мовленні і музиці певних структурних елементів [31: 55-56] належить ще, мабуть, музичному теоретику Гвідо Аретинському. З цього приводу він зауважує, що у той час як у мовленні є фонема, склади, частини, стопи, вірші, то так само й у музиці є «фтонги», тобто звуки, які у свою чергу об'єднуються у склади, а ті – у невму (частину мелодії), а одна чи

декілька невм утворюють фразу [там само: 124]. При цьому Гвідо Аретинський підкреслює, що сприйняття будь-якого мовленнєво-музичного твору є глибоко індивідуальним, оскільки для будь-якої людини наймилозвучнішими будуть ті інтонації, які відповідають її вродженим якостям характеру, та вважає наближення структури мелодійного оформлення до композиції поетичного твору універсальним способом досягнення милозвучності.

У антропоцентричній атмосфері епохи Відродження спостерігається підвищена увага до здатності мовлення й музики виражати емоції індивіда. Зокрема музичний теоретик і композитор Дж. Царліно вбачає передусім єдність, рівноправність і спорідненість музики і тексту у їхній здатності адекватно передавати емоції [32: 365] та наголошує, що у мовленні, з притаманними йому гармонією, ритмом і метром, виявляються музичні закономірності, а сама музика здатна передавати значення і смисл мовлення.

Зростанням у дослідників інтересу до проблеми взаємозв'язку слова і музики характеризується і період XVII-XVIII століття, що, ймовірно, пов'язано з зародженням та інтенсивним розвитком жанру опери. Так, переконаний в онтогенетичній першості мовлення, Ж.-Ж. Руссо стверджує, що різноманітні ритми вокальної музики могли розвинути лише з різноманітних способів скандування мовлення і розподілу в ньому коротких і довгих звуків у взаємному співвідношенні [21: 176]. Важливо також, що ідеї Ж.-Ж. Руссо щодо відповідності національного строю музики національним особливостям мови співзвучні з думками, висловленими у дослідженні сучасного нейролінгвіста А. Пейтела [34], який на прикладі англійської і французької мов емпірично довів взаємозалежність і взаємозумовленість мови народу та його музики.

З перебігом історичного часу внаслідок становлення структуралістської парадигми в лінгвістиці на початку XX століття відбулися зміни у характері наукових пошуків музикознавства, під час яких для вивчення мовленнєво-музичної взаємодії використовувалися теоретико-методологічні надбання структурної лінгвістики та лінгвосеміотики. Внаслідок цього ряд дослідників (див., напр., [36]) дійшли висновку, що значна частина категорій та понять лінгвістики, такі як мова й мовлення, код і повідомлення, синхронія й діахронія, варіант та інваріант, граматичність і аграматичність, так чи інакше може використовуватися в музичних дослідженнях [36]. Результатом подальших спроб визначення спільних та відмінних структурних особливостей мовної й музичної знакових систем було подібно до віршових метричних формул систематизовано прості музично-синтаксичні структури (мотиви), а музичні ноти, теми, фрази, уривки ототожнено відповідно з притаманними мові фонемами, морфемами, словами, реченнями, фразами, висловленнями відповідно.

Сучасний стан вирішення проблеми взаємодії мовлення та музики характеризується різноаспектністю та міждисциплінарністю. Тому природно, що зазначена проблема розглядалася багатьма представниками різних галузей науки: музикознавцями (Є.В. Назайкінський, Л.А. Мазель, Б.В. Асафев, В. А. Васіна-Гроссман, О. Руч'євська, М. Вінсент, Л. Бернштейн, С.В. Шип, Ю.В. Поплавська-Мельниченко), психологами (О.М. Леонт'єв, Ю.Б. Гіппенрейтер), лінгвістами (D. Bolinger, A. Wennerstrom), нейролінгвістами (N. D. Cooke, M. Tatham), етнографами (S. Feld, W. Bright), методистами (Л.В. Светухина) тощо.

Щодо наукового підходу до сумісного вивчення функціонування та взаємодії мовних і музичних засобів організації мовленнєво-музичних творів, то згідно відомої парадигматичної схеми А.А. Калити [13: 18-23] у більшості випадків у лінгвістиці вживається функціональний підхід, у межах якого розглядається функціональне призначення конкретних елементів мови та, виходячи з якого, визначається специфіка організації та взаємодії інтонаційних структур мовлення та музики в різних умовах комунікації.

Зважаючи на це, нами у якості загального теоретичного інструментарію дослідження мовленнєво-музичних творів було обрано функціонально-комунікативний підхід. Це й дозволило сформулювати у межах означеного підходу класифікацію напрямів та аспектів досліджень особливостей функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах, наведену на рис. 1.

Звертаючись до класифікації, зазначимо, насамперед, що функціонально-структурний напрям функціонально-комунікативного підходу, широко застосовується у наукових доробках, присвячених літературі та музиці, зв'язок між якими можна охарактеризувати трьома основними аспектами:

1) література й музика (програмна музика), у межах якого розглядаються твори, які буквально були інспіровані літературою, або ж є спробою втілення конкретного літературного твору (див., напр., [37]);

2) музика в літературі, де за допомогою мовних засобів та літературної техніки відбувається імплікація, імітація чи інше опосередковане наближення до музики (див., напр., [39]);

3) симбіоз музики і літератури, що передбачає розгляд питання пріоритету слова [19], різноманітні зв'язки поетичного образу, слова і звука та варіанти синтезу. У межах розробки цього аспекту проводилися зокрема структурні аналогії поетичної і музичної метрики:

строка/двотакт, напівстрофа/речення, строфа/період [8], визначався потенціал вірша як складової мовленнєво-музичного твору [4; 16].

Рис. 1. Фрагмент загальної класифікації напрямів та аспектів досліджень особливостей функціонування інтонації мовленнєво-музичних творів у межах функціонально-комунікативного підходу

Щодо стану розробки функціонально-структурного напрямку, то відповідно з парадигмою джерела [13: 18] у його рамках можна виокремити такі основні аспекти, як співвіднесення між вербальним і пісенним мовленням взагалі [20; 24], виявлення спільних і відмінних рис мовленнєвої і музичної інтонації зокрема [3; 17; 23], характеристика інтонаційних одиниць мови з погляду їхнього співвіднесення з музично-ладовою структурою [34].

В обсязі комунікативно-прагматичного напрямку [5; 6; 19] виконання мовленнєво-музичного твору розглядається як комунікативний акт, при чому комунікація носить емоційний та смислотвірний характер. Цей напрям охоплює дискурсивний аспект дослідження, спрямований на з'ясування лінгвостилістичних та лінгвокультурологічних особливостей пісенного дискурсу [22; 25; 28; 30], зокрема гендерних репрезентацій у пісенному дискурсі та пісенних текстів як креолізованих чи полікодових.

Проте останнім часом стає все більш зрозумілим, що і мовлення, і музика є потужними інструментами породження та передачі емоцій [27; 33; 37]. Думки й образи в музиці відображаються через вираження емоцій: у музиці людина пізнає світ через емоцію, таким чином, музика видається засобом емоційного пізнання.

Тому природно, що емотивний аспект взаємозв'язку мовлення і музики нерідко ставав об'єктом дослідження, зокрема вивчалися: шляхи передачі емоцій мовними та музичними засобами [27], роль тембру, ритму, динаміки, ритмоінтонаційних та гармонічних засобів у моделюванні в музиці тієї чи іншої емоції [35], співставлення просодичних контурів, які відповідають окремим емоціям, з музичною мелодією, що динамічно розвивається [8; 38]. В багатьох працях також неодноразово наголошувалося, що музика як вид мистецтва відображає дійсність в емоційних переживаннях, виражає їх звуками особливого роду, в основі яких містяться узагальнені інтонації людської мови.

Крім того, питання взаємодії мовлення і музики розглядалося представниками різних галузей науки, а останнім часом ця проблема стала предметом пильної уваги нейролінгвістів [26; 27; 33; 34]. Результати проведених ними досліджень підтверджують існування глибокого зв'язку між мовою та музикою. Окремо слід зазначити, що розвиток нейрології та зокрема нейролінгвістики уможливив дослідження взаємозв'язку музики й мовлення на нейронному рівні, внаслідок чого було отримане беззаперечне підтвердження існування такого зв'язку, який пов'язаний зокрема залежністю мови й музики від одних і тих самих механізмів запам'ятовування.

З цього приводу цікавою видається модель «музично-мовної» системи С.Брауна [26: 372-374], відповідно до якої музика і мова розвивалися з одного спільного предка, що визначив їхні спільні ознаки, серед яких найважливішими є так званий комбінаторний синтаксис або здатність

обробки дискретних блоків для опрацювання одиниць вищого рівня та інтонаційне фразування, яке полягає в модуляції основних акустичних властивостей фрази для передачі акцентів, емоційного стану й емоційного значення. Ці спільні аспекти переходять на два вищі рівні: смисловий і фонологічний, на якому автор проводить паралель між мовою і музикою та фонемами й висотою звуку відповідно.

Не менш заслуговує на увагу і теорія нейролінгвіста Н. Д. Кука [27: 138], який стверджує, що у мозку людини наявні певні інтонотопічні мапи, які формують систему топологічної організації слухової інформації, пов'язаної із породженням та сприйняттям і мовленнєвої, і музичної інтонації.

Поглиблюючи ці уявлення, С. Кьольш [33: 91-92] стверджує, що у той час як музика і мовлення можуть мати спільні ресурси у мозку для сприймання і вокалізації, фонологічна генеративність розглядається як основна точка когнітивного паралелізму між ними.

Зазначений на рис. 1 комунікативно-когнітивний напрям характеризується, насамперед, тим, що розроблювані у його рамках проблеми взаємозв'язку мовлення й музики пов'язані, по-перше, з мовленнєво-мисленнєвою діяльністю людини, якій притаманна унікальна здатність інтегрованого використання мовних та музичних засобів у комунікації [27]. По-друге, – тим, що інтонація є основною категорією музичного мислення [2; 7], яке включає в себе загальні закономірності мислення та специфіку, зумовлену образністю, інтонаційною природою музичного мистецтва, семантикою музичної мови тощо [7: 3].

У дослідженнях цього напрямку провідного статусу набули такі аспекти: вивчення вербальних і музичних концептів [33], розгляд спільних для мовлення і музики когнітивних процесів категоризації, міждоменого мапування й використання концептуальних моделей [40], концептуальна інтеграція або блендинг [41], а також процеси породження мовленнєво-музичного твору [16; 38].

З проведеного аналізу стає цілком зрозумілим, що саме парадигму комунікативно-когнітивного напрямку лінгвістичних пошуків особливостей функціонування мовленнєво-музичних творів доцільно прийняти за загально-концептуальну основу наукового пізнання об'єкту нашого дослідження, оскільки до його плану входять фонетичний, когнітивний, соціологічний та психоенергетичний аспекти функціонування та взаємодії мовленнєвої та музичної інтонації.

На користь такого міждисциплінарного розгляду свідчать відомі думки, що спільним для породження і вербального [10], і мовленнєво-музичного твору [15: 55-61] є психічна енергія. Мабуть, відчуваючи це, ще Б. Асаф'єв, пов'язуючи первинні теоретичні моделі музики з фізико-енергетичними принципами, визначав її як «конденсатор емоційних струмів» [3: 10], зауважуючи при цьому, що сприйняття музики є «втіленням енергії звучання у нервову реакцію» [2; 3: 21].

Підкреслимо також, що пізнавальний потенціал обраного таким чином комунікативно-когнітивного підходу в якості основи для експериментально-фонетичного вивчення функціонування інтонації в мовленнєво-музичних творах позитивно щодо об'єкту нашого дослідження вирізняється завдяки достатньому напрацюванню лінгвістами та музикознавцями спільного понятійно-категоріального апарату, а також ряду подібних комунікативно-когнітивних концепцій, категорій та механізмів ментальної репрезентації мовленнєво-музичних творів. Більше того, внаслідок інтегрованого характеру комунікативно-когнітивного підходу його процедурні можливості [40: 234] дозволяють здійснювати синтез когнітивних і комунікативних методів і методик дослідження.

Лишається зазначити, що потенційна можливість отримання нових об'єктивних результатів експериментально-фонетичного пошуку комунікативно-когнітивних особливостей функціонування інтонації у англомовних мовленнєво-музичних творах підтверджується наявністю фундаментальних теоретичних праць, виконуваних у межах розроблюваної у наш час енергетичної теорії мовлення (див., напр., [10-14]).

Викладені нами результати аналізу та систематизації відомих у лінгвістиці та музикознавстві підходів до вивчення інтонації мовлення і музики свідчить про доцільність використання парадигматичного підґрунтя функціонально-комунікативного підходу для дослідження фонетичних, соціологічних, когнітивних та психоенергетичних аспектів функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Августин А. Исповедь / Августин Аврелий. – СПб.: Издательский Дом «Азбука-классика», 2008. – 400 с.
2. Арановский М. Г. Синтаксическая структура мелодии: Исследование / Марк Генрихович Арановский. – М.: Музыка, 1991. – 320 с.
3. Асафьев Б. В. Речевая интонация / Борис Владимирович Асафьев. – М.: «Музыка». – 1965. – 250 с.
4. Васина-Гроссман В. А. Музыка и поэтическое слово. Часть 2. Интонация. Часть 3. Композиция / Вера Андреевна Васина-Гроссман. – М.: Издательство «Музыка», 1978. – 366 с.
5. Гарипова Н. М. Музыкальный смысл и механизмы его постижения / Н. М. Гарипова // Известия Уральского государственного университета. Сер. 2, Гуманитарные науки. – 2010. – N 3 (79). – С. 222-235.

6. Джансеитова С. С. Музыкально-интонационная форма как коммуникативная единица общения / С. С. Джансеитова // Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 4 (22) 2013. – С. 54-57.
7. Елистратова Г. Б. Музыкальное мышление как форма креативной деятельности: автореф. дис. ... канд. философ. наук: 24.00.01 / Г. Б. Елистратова. – Морд. гос. ун-т им. Н.П. Огарева. – Саранск, 2003. – 18 с.
8. Зубарева Н. Б. К исследованию природы метрических структур в музыке / Н. Б. Зубарева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – С-Пб.: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена № 89, 2009. – С. 132-139.
9. Авиценна. Избранные философские произведения / Авиценна. – М.: Издательство «Наука», 1980. – 552 с.
10. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: монографія / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
11. Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А.А. Калита, Л.И. Тараненко // Наукові записки. – Вип. 105 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): Ч.2 – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. – С. 476-484.
12. Калита А. А. Синергетизм порождения и актуализации фоноконцентра / А.А. Калита, Л.И. Тараненко // Наукові записки. – Вип. 96 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2011. – С. 213-219.
13. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: Монографія / Алла Андріївна Калита. – К.: Видавничий центр КДЛУ. – 2001. – 351 с.
14. Калита А. А. Функционально-энергетический подход: механизм актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А.А. Калита, А.В. Клименюк // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. – 2004. – №635. – С.70-74.
15. Курт Э. Основы линейного контрапункта / Эрнст Курт. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1931. – 302 с.
16. Ланглебен М. Вокальная мелодия в плену у языка / М. Ланглебен // Музыка и незвучащее. – М.: «Наука», 2000. – С. 91-116.
17. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия / Евгений Владимирович Назайкинский. – М.: Издательство «Музыка», 1972. – 383 с.
18. Платон. Диалоги / Платон. – Харків: Фоліо. 2008. – 349 с.
19. Плотницкий Ю. Е. К вопросу о соотношении вербального и мелодического компонентов в текстах англоязычного песенного дискурса / Ю.Е. Плотницкий // Проблемы преподавания иностранных языков в контексте модернизации образования: Сборник материалов и тезисов докладов IX Межрегиональной научно-практической конференции. – Самара, 2003. – С. 158-160.
20. Реформатский А. А. Речь и музыка в пении / А.А. Реформатский // Вопросы культуры речи. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1955. – Вып. 1. – С. 172-199.
21. Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения: в 3 томах. / Жан-Жак Руссо. – М.: Гослитиздат, 1961. – Т. 1. – 727 с.
22. Шевченко О. В. Тематическое своеобразие песенных текстов как способ реализации функций жанров песенного дискурса / О. В. Шевченко // Известия Росс. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена: научный журнал. – № 115. – СПб.: ООО «Книжный дом», 2009. – С. 242-249.
23. Шип С. В. Музыкальная речь и язык музыки (теоретическое исследование) / Сергей Васильевич Шип. – Одесса: Изд-во Одесской гос. консерватории им. А. В. Неждановой, 2001. – 296 с.
24. Якобсон Р. О. О соотношении между песенной и разговорной речью / Р.О. Якобсон // Вопросы языкознания. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1962. – № 3. – С. 87-91.
25. Blacking J. The Structure of Musical Discourse: The Problem of the Song Text / J. Blacking // Yearbook for Traditional Music. – International Council for Traditional Music, 1982. – Vol. 14. – P. 15-23.
26. Brown S. Are music and language homologues? / S. Brown // The Biological Foundations of Music. – New York: New York Academy of Sciences, 2001. – P. 372-374.
27. Cook N. D. Tone of Voice and Mind: The connections between intonation, emotion, cognition and consciousness / N. D. Cook. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002. – 291 p.
28. Dijk van T.A. Cognitive Discourse Analysis. An Introduction / Teun A. van Dijk, 2000. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.discursos.org/unpublishedarticles/cogn-dis-anal.htm>
29. Godwin J. The Harmony of the Spheres: The Pythagorean Tradition in Music / Joscelyn Godwin // Inner Traditions/Bear, 1992. – 512 p.
30. Hodge R. Song / R. Hodge // Discourse and Literature: New Approaches to the Analysis of Literary Genres. – John Benjamins B.V., 1985. – pp. 121-137.
31. Hoppin R. Medieval Music / Richard H. Hoppin. – New York: W.W. Norton & Co., 1978. – 177 p.
32. Judd C. C. Renaissance modal theory: theoretical, compositional and editorial perspectives / C.C. Judd // The Cambridge history of Western music theory. – New York: Cambridge University Press, 2002. – P. 364-406.
33. Koelsch S. Towards a neural basis of processing musical semantics / S. Koelsch // Physics of Life Reviews. – 2011, 8(2). – P. 89-105.
34. Patel A. Music, Language and the Brain / Aniruddh D. Patel. – Oxford University Press, 2010. – 520 p.
35. Pradier M. F. Emotion Recognition from Speech Signals and Perception of Music / Melanie Fernandez Pradier // Universität Stuttgart, 2011. – 104 p.
36. Ruwet N. Methods of analysis in musicology / N. Ruwet // Music Analysis. – 1987. – P. 11-36.
37. Scher S. P. Einleitung. Literatur und Musik – Entwicklung und Stand der Forschung / S. P. Scher // Literatur und Musik. Ein Handbuch zur Theorie und Praxis eines komparatistischen Grenzgebiets. – Berlin: Schmidt, 1984. – S. 9-25.
38. Vincent M. L. Music and language interrelations: towards an evolutionary, semiotic and compositional perspective: extended research paper / M. L. Vincent. – Toronto, Ontario, 2010. – 131 p.
39. Wolf W. Intermediality Revisited Reflections on Word and Music Relations in the Context of a General Typology of Intermediality / W. Wolf // Word and Music Studies: Essays in Honor of Steven Paul Scher and on Cultural Identity and the Musical Stage. – Amsterdam-N.Y.: Rodopi, 2002. – Vol. 4. – P. 13-34.

40. Zbikowski L. M. Conceptualizing Music. Cognitive Structure, Theory, and Analysis / L. M. Zbikowski. – OUP USA, 2002. – 376 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Валентина Марченко – аспірант кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

Наукові інтереси: експериментальна фонетика, інтонологія, інтонація музики і мовлення, когнітивна фонетика.

УДК 811.111[34+37] (045)

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ
ФОНОСЕМАНТИЧНИХ ЯВИЩ**

Зоряна НАСІКАН (Київ, Україна)

У статті розглянуто проблему взаємозв'язку фоносемантики з іншими галузями науки та напрямками досліджень. Здійснено огляд літератури з предмету та охарактеризована суть інтегративного характеру цієї дисципліни.

Ключові слова: фоносемантика, звуковий символізм, інтегративний, міждисциплінарний підхід, синестезія.

The article analyses the relation of phonosemantics to other fields of study and trends of research. A review of scientific literature is done to throw light on the integrative character of phonosemantics.

Keywords: phonosemantics, sound symbolism, integrative, interdisciplinary approach, synaesthesia.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день сучасне мовознавство характеризується бурхливим розвитком маргінальних галузей на межі лінгвістики та філософії, психології, когнітології, семіотики, соціології, нейрофізіології тощо. Тому дедалі актуальнішим постає питання всебічного дослідження лінгвістичних проблем шляхом залучення інтегративних програм у вивченні різних лінгвістичних явищ. Міждисциплінарний підхід став одним з найвизначніших, бо дає змогу проаналізувати об'єкт у результаті залучення теоретичних на прикладних здобутків різноманітних дисциплін [16: 7]. Однією з галузей, в основі якої лежить безпосереднє використання доробок як лінгвістичних, так і нелінгвістичних наук, є фоносемантика.

Засновником фоносемантики як самостійної дисципліни вважається професор Санкт-Петербурзького університету С.В.Воронін, який у своїй фундаментальній праці «Основи фоносемантики» [2] виклав теоретично-методологічні засади цієї науки. Він наголошував на інтегративному потенціалі фоносемантики, адже вона тісно співпрацює з багатьма галузями лінгвістики. Проте велику кількість задач, які ставить на сьогоднішній день фоносемантика, необхідно вирішувати за участі не тільки лінгвістичних дисциплін (семантики, фонетики, лексикології, стилістики, психолінгвістики, зіставного та порівняльно-історичного мовознавства), а і філософії, психології, нейролінгвістики, семіотики, анатомії та біології.

Оскільки розвиток інтегративного напрямку фоносемантики, на якому зосереджувався С.В.Воронін, заслуговує на особливу увагу, **мета цієї статті** полягає у виявленні особливостей дослідження фоносемантичних явищ в межах міждисциплінарного підходу. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань, як а) структурування та аналіз інформації щодо зв'язків фоносемантики з іншими науками; б) визначення характеру міждисциплінарного підходу в дослідженні явищ фоносемантики; в) висвітлення нових напрямів досліджень, які формуються у межах фоносемантики.

Аналіз досліджень і публікацій. Передусім зазначимо, що хоча фоносемантика як наука була сформована тільки в кінці ХХ ст., проблема зв'язку звуку зі змістом перебувала в центрі уваги багатьох вчених ще починаючи з античних часів. Варто згадати хоча б давньогрецьких вчених, які в площині філософських проблем замислювались над природою найменувань. Це зародило початок відомої суперечки, яка дійшла і до наших днів. Основна її ідея полягає у тому, чи слова мають природне начало та їх позначення є нерозривні з річчю – теорія «фюсей» (від грец. φύσις «природа»), чи назви предметів обумовлені встановленням або домовленістю між людьми – теорія «тесей» (від грец. ἑθεύς «встановлення»). Згодом Платон, у своєму діалозі «Кратіл або правильність імен» відстоює думку, що саме слово і є подоба предмета та його відображення. Проблема співвідношення звука зі значенням надалі розглядалася у роботах багатьох учених, таких як Святий Августин, Фома Аквінський, Ж.Ж.Руссо, Р.Декарт, М.В.Ломоносов, Г.В.Лейбніц, І.Г.Гердер, В.Гумбольдт та В.Вундт. На противагу соссюрівському постулату про довільність мовного знака [17] О.Єсперсен на початку ХХ ст. зазначає, що не варто недооцінювати умотивованість мовного знаку [23]. Своїми працями він заклав теоретичний фундамент дослідження звуко символізму. Також варто згадати Е.Сепіра, який в межах своїх досліджень систематично вивчав звуко символізм як об'єкт психолінгвістики